การตีความการแสดงเจตนา: ศึกษาช่วงการก่อนิติกรรม

INTERPRETATION OF DECLARATION OF INTENTION: A CASE STUDY OF THE PERIOD OF THE CONSTITUTION OF A JURISTIC ACT

วิวัฒน์ กอสัมพันธ์

Wiwat Korsumphan

นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายเอกชน
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : wiwat.ksp@gmail.com
Graduate Student of Master of Laws Program in Private Law,
Faculty of Law, Thammasat University: wiwat.ksp@gmail.com

Received: August 16,2022
Revised: September 19,2022
Accepted: October 25,2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการตีความการแสดงเจตนาในช่วงเวลาของการก่อนิติกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 171 เพื่อพิจารณาว่า การแสดงเจตนานั้นควรตีความในกรณีใดบ้าง ในการตีความการแสดงเจตนานี้จะต้องปรับใช้มาตรา 368 (ว่าด้วยการตีความสัญญา) ประกอบด้วยหรือไม่ ความหมายของเจตนาที่แท้จริงตามมาตรา 171 หมายถึงเจตนาใด และมีวิธีการตีความการแสดงเจตนาอย่างไร

บทความนี้จะศึกษาเชิงกฎหมายเปรียบเทียบกับกฎหมายเยอรมันและกฎหมายสกอต เพื่อวิเคราะห์และหาข้อสรุปในประเด็นดังกล่าว

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายเยอรมันและกฎหมายสกอตมีความเห็นที่เหมือนและแตกต่างกับกฎหมายไทยในประเด็นที่ศึกษา ผู้เขียนจึงเสนอว่า การตีความการแสดงเจตนาช่วงการก่อนิติกรรมควรต้องตีความการแสดงเจตนาประกอบพฤติการณ์แวดล้อมเสมอ โดยสามารถปรับใช้มาตรา 171 ได้อย่างเอกเทศ ไม่ต้องใช้มาตรา 368 มาประกอบแต่อย่างใด ซึ่งเจตนาที่แท้จริงอาจจะเป็นเจตนาในใจหรือเจตนาแสดงออกก็ได้ขึ้นอยู่กับวิธีการตีความ โดยวิธีการตีความการแสดงเจตนาจะมีวิธีตีความแบบอัตวิสัยกับภาวะวิสัยที่จะพิจารณาจากรูปแบบการแสดงเจตนาและพิจารณาว่าควรคุ้มครองผู้รับการแสดงเจตนาหรือคู่กรณีหรือไม่

คำสำคัญ

การแสดงเจตนา, เจตนาที่แท้จริง, การตีความ

ABSTRACT

This article examines the interpretation of declaration of intention for the period of the constitution of a juristic act according to Section 171 of the Thai Civil and Commercial Code. The goal is to consider (i) when the declaration of intention should be interpreted, (ii) whether Section 368 (dealing with interpretation of contract) should be applied altogether when interpretation, (iii) the meaning of the true intention in Section 171, and (iv) how to interpret the declaration of intention.

A comparative study with German law and Scots law is conducted to analyse and formulate recommendations.

It has been found from the study that German law and Scots law share both similarities and differences with Thai law in terms of the studied issues. The writer therefore suggests that the declaration of intention, during the period of the constitution of a juristic act, should always be interpreted using surrounding circumstances. In this regard, Section 171 can be applied independently without the application of Section 368. In addition, the true intent may be either internal or external intentions depending on the method of interpretation-whether the subjective or objective tests are applied. This is to determine from the nature of a declaration of intention and whether the recipient of the intention or the party should be protected or not.

Keywords

Declaration of intention, True intention, Interpretation

1. บทนำ

การตีความการแสดงเจตนาที่มุ่งศึกษาในบทความนี้ หมายถึง การตีความการแสดงเจตนาเฉพาะในช่วงเวลาที่เกิดการแสดงเจตนามุ่งประสงค์ต่อผลทางกฎหมายตามมาตรา 149 แล้ว ไปจนถึงช่วงเวลาที่เกิดนิติกรรรมขึ้น แต่จะไม่ได้ศึกษาถึงการตีความการแสดงเจตนานั้นว่ามีความประสงค์ต่อผลทางกฎหมายตามมาตรา 149 กับไม่ได้รวมถึงการตีความเนื้อหาของนิติกรรมและการตีความช่องว่างของนิติกรรม โดยนักกฎหมายไทยไม่ค่อยได้อธิบายถึงการตีความการแสดงเจตนาในช่วงเวลานี้มากนัก แต่จะเน้นไปอธิบายการตีความเมื่อเกิดนิติกรรมแล้วว่านิติกรรมนั้นมีความไม่ชัดเจนหรือมีช่องว่าง เช่น การตีความสัญญา การตีความพินัยกรรม เป็นต้น ซึ่งการตีความการแสดงเจตนาช่วงนี้มีความสำคัญพอ ๆ กับการตีความเมื่อเกิดนิติกรรมสัญญาแล้ว

ประเด็นปัญหาของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 171 *“ในการตีความการแสดงเจตนานั้น ให้เพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร”* มีหลายประการ เช่น มาตรานี้ควรใช้ในกรณีที่การแสดงเจตนามีความไม่ชัดเจนเท่านั้นหรือควรใช้เสมอ เจตนาที่แท้จริงตามมาตรานี้หมายถึงเจตนาในใจจริง ๆ หรือเจตนาแสดงออก วิธีการตีความการแสดงเจตนาตามมาตรานี้นั้นจะพิจารณาตามแต่ละกรณี ๆ ไป หรือมีวิธีการอันเป็นหลักทั่วไปที่สามารถปรับใช้ได้กับทุกกรณี เป็นต้น ซึ่งการศึกษาเพื่อหาคำตอบในประเด็นเหล่านี้จะช่วยให้สามารถปรับใช้มาตรา 171 ได้สอดคล้องกับหลักกฎหมายและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ทั้งในแง่ทฤษฎีที่เป็นไปตามหลักกฎหมายและในแง่ปฏิบัติที่คำพิพากษาของศาลจะเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ดังนั้น บทความนี้จึงศึกษาใน 2 ประเด็นหลัก กล่าวคือ ประเด็นว่าจะตีความการแสดงเจตนาในกรณีใดกับประเด็นวิธีการตีความการแสดงเจตนา ส่วนประเด็นเจตนาที่แท้จริงคือเจตนาใดจะเป็นประเด็นย่อยที่อยู่ในประเด็นวิธีการตีความการแสดงเจตนา โดยจะศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายเยอรมันและกฎหมายสกอตเพื่อหาข้อสรุปกับข้อเสนอแนะ

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกฎหมายไทย

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตีความการแสดงเจตนาของทั้งสามระบบกฎหมาย และพัฒนาการของการตีความการแสดงเจตนาในกฎหมายไทยโดยสังเขปเพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้นก่อนจะเข้าสู่ประเด็นการศึกษาหลักทั้งสองประเด็น

2.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการตีความการแสดงเจตนาทั้งในกฎหมายไทย กฎหมายเยอรมัน และกฎหมายสกอต ประกอบไปด้วย 2 ทฤษฎี กล่าวคือ ทฤษฎีอัตวิสัยที่เป็นตัวแทนของเจตนาในใจ โดยเจตนาในใจจะเป็นเจตนาที่แท้จริง และทฤษฎีภาวะวิสัยที่เป็นตัวแทนของเจตนาแสดงออก โดยเจตนาแสดงออกที่วิญญูชนเข้าใจจะเป็นเจตนาที่แท้จริง[1]

[1] ประกอบ หุตะสิงห์, *กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา* (นิติบรรณการ 2518) 44; อนุมัติ ใจสมุทร, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม* (สมาคมสังคมศาสตร์ 2510) 107; ปันโน สุขทรรศนีย์, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา* (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2514) 85;

ทั้งสองทฤษฎีนี้นอกจากที่ปรากฏในเรื่องการตีความการแสดงเจตนาของกฎหมายไทยแล้ว ยังสะท้อนอยู่ในเรื่องเจตนาบกพร่องอีกด้วย เช่น เจตนาซ่อนเร้น (มาตรา 154) เจตนาโดยสำคัญผิด (มาตรา 156) เป็นต้น

2.2 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกฎหมายไทย

กฎหมายตราสามดวงที่มีการชำระในสมัยรัชกาลที่ 1[2] ไม่มีข้อความคิดว่าด้วยการตีความการแสดงเจตนาปรากฏ เพราะว่าสัญญาที่เป็นนิติกรรมมากที่สุดก็ต้องทำตามแบบหรือต้องส่งมอบ เช่นเดียวกับการทำพินัยกรรมที่ต้องทำตามแบบ ส่วนคำมั่นฝ่ายเดียวก็ไม่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง[3]

เสริม วินิจฉัยกุล, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะนิติกรรมและหนี้* (กรมสรรพสามิต 2515) 71-72; หยุด แสงอุทัย, *กฎหมายแพ่งลักษณะมูลหนี้หนึ่ง* (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2517) 49, 137, 143; อักขราทร จุฬารัตน, *คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 5, โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2531) 31-32; ศนันท์กรณ์ โสตถิพันธุ์, *คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 24, วิญญูชน 2564) 124-125; ดาราพร เตชะกำพุ, 'ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรา 132 และ มาตรา 368 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์' (2527) 1 วารสารกฎหมาย 62, 63-64; Ahmet Cemil Yildirim, *Interpretation of Contracts in Comparative and Uniform Law* (Wolters Kluwer 2019) 63; Gerhard Dannemann and Stefan Vogenauer (eds), *The Common European Sales Law in Context: Interactions with English and German Law* (Oxford University Press 2013) 135-136; Hector L MacQueen and Joe Thomson, *MacQueen and Thomson on Contract Law in Scotland* (5th edn, Bloomsbury 2021) 58, 60; Konrad Zweigert and Hein Kötz, *An Introduction to Comparative Law* (Tony Weir tr, 3rd edn, Clarendon Press 1998) 402; Nigel Foster and Satish Sule, *German Legal System and Laws* (4th edn, Oxford University Press 2010) 63-64; Reinhard Zimmermann, *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition* (Oxford University Press 1996) 636; Stephen Wollman and Gillian Black, *Woolman and Black on contract* (6th edn, W Green 2018) 75; William W McBryde *The Law of Contract in Scotland* (3rd edn, W Green 2007) 142.

[2] ผู้เขียนอ้างอิงกฎหมายตราสามดวงตามฉบับมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, *ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ 1 จุลศักราช 166 พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา 3 ดวง เล่ม 2* (มธก. 2482).

[3] เพิ่งอ้าง 169-170, 176, 191, 219-220, 249; โรแบรต์ แลงกาต์, *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย* (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และวิกัลย์ พงศ์พนิตานนท์ บรรณาธิการ, พิมพ์ครั้งที่ 3, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2553) 211-214, 216-218, 256, 259-263, 282-285; Korrasut Khopuangklang, 'A Critical Analysis of Promise in Scots Law and Thai Law' (PhD Thesis, The University of Edinburgh 2016) 83.

ในช่วงการปฏิรูปกฎหมายสมัยรัชกาลที่ 5 แม้ไทยยังไม่มีประมวลกฎหมายแพ่งใช้บังคับ แต่ศาลก็ใช้ทฤษฎีภาวะวิสัยเป็นหลักเหมือนการพิจารณาเรื่องเจตนาของคดีอาญา[4] กล่าวอีกนัยคือ บังคับตามเจตนาแสดงออก อย่างไรก็ดี ก็มีคำพิพากษาหลายคดีที่ศาลตีความการแสดงเจตนาตามหลักอัตวิสัยที่บังคับตามเจตนาในใจ[5]

ต่อมา การร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับแรกของไทย (ฉบับปี 2466) ก็มีมาตราที่เกี่ยวข้องกับการตีความการแสดงเจตนาปรากฏอยู่บ้าง[6] แต่ประมวลกฎหมายฉบับนี้ก็ไม่ได้มีผลใช้บังคับแต่อย่างใด[7]

เมื่อมีการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับปัจจุบัน (ฉบับปี 2468) คณะกรรมการร่างกฎหมายก็ร่างตามกฎหมายเยอรมัน มาตรา 133 เพื่อใช้ในการตีความการแสดงเจตนา[8] แต่ว่าที่ประชุมไม่ได้อภิปรายเรื่องการปรับใช้ตลอดจนวิธีการตีความการแดงเจตนาไว้แต่อย่างใด และเมื่อได้แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ครั้งใหญ่ (ประกาศใช้ปี 2535) มาตรานี้ก็เปลี่ยนแค่ถ้อยคำเล็กน้อยและเปลี่ยนเลขมาตราเท่านั้น แต่หลักการยังคงเดิม[9]

จะเห็นได้ว่า ในการยกร่างและแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 171 ไม่ได้มีการอภิปรายในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้คำอธิบายของนักกฎหมายไทยมีความเห็นที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้เขียนจะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

---

[4] พระยาจินดาภิรมย์ฯ, พระยามานวราชเสวี และพระยาเทพวิทุรฯ, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1* (โสภณพิพรรฒธนากร 2467) 18-19; หลวงประดิษฐ์มนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์), *บันทึกข้อความสำคัญประกอบด้วยอุทาหรณ์และคำแนะนำแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1* (นิติสาส์น 2471) 64-65.

[5] หลวงสารสาสน์ประพันธ์ (ชื้น จารุวัสตร์), *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (เรียงมาตราจบบรรพ 1)* (ตงฮั้วมิ่งป่อ 2467) 53-54; ตัวอย่างคำพิพากษา เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 22/117 (2441); คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1292/2455; คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 980/2466.

[6] ตัวอย่างเช่น ป.พ.พ. 2466 มาตรา 23 ถ้าใจความในเอกสารเป็นที่สงสัย ให้ศาลเพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนที่กล่าว. ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระพุทธศักราช 2466 บรรพ 1 และ 2* (พาณิชศุภผล 2466) 6.

[7] แสวง บุญเฉลิมวิภาส และอติรุจ ตันบุญเจริญ, *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 19, วิญญูชน 2563) 260-267.

[8] หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ม.สคก. ม้วนที่ 3/5 สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา รายงานประชุมกรรมการร่างกฎหมาย (วันที่ 25 พฤษภาคม 2468) 127-132.

[9] สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, *ข้อเสนอแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1* (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา 2534) 357.

3. กฎหมายไทย

นักกฎหมายไทยอธิบายไปในทางเดียวกันว่า หากยังไม่มีการแสดงเจตนาเลย เพียงแค่คิดอยู่ในใจ จะยังไม่สามารถตีความการแสดงเจตนาได้ ฉะนั้น จะต้องมีการแสดงเจตนาออกมาให้ปรากฏแล้ว เจตนาแสดงออกจึงจะมีฐานะเป็นวัตถุในการตีความ[10]

3.1 การตีความการแสดงเจตนาจะใช้ในกรณีใด

การตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 จะปรับใช้ในกรณีใดนั้น จะเป็นไปในแนวทางเดียวกับคำอธิบายว่าสัญญาควรตีความกรณีใดบ้าง ซึ่งนักกฎหมายไทยมีคำอธิบายที่แตกต่างกันเป็น 2 แนวทาง กล่าวคือ การตีความการแสดงเจตนาใช้ในบางกรณีเท่านั้น และการตีความการแสดงเจตนาต้องใช้ในทุกกรณี

[10] ประกอบ หุตะสิงห์ (เชิงอรรถ 1) 67-68; เสริม วินิจฉัยกุล (เชิงอรรถ 1) 74; พระยาเทพวิทุร, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรียงมาตราว่าด้วยนิติกรรม ระยะเวลา อายุความ* (กำชัย จงจักรพันธ์ ผู้แก้ไขปรับปรุง, เดือนตุลา 2556) 44; ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค ๑-๒)* (มุนินทร์ พงศาปาน ผู้แก้ไขปรับปรุง, พิมพ์ครั้งที่ 4, วิญญูชน 2561) 53; กิตติศักดิ์ ปรกติ, 'เอกสารประกอบการศึกษาวิชากฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญา (น.๑๐๑)' 31 <http://www.law.tu.ac.th/teacher/kittisak-prokati/> สืบค้นเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2563; กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง, *นิติกรรม สัญญา และคำมั่น* (โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2565) 133.

3.1.1 การตีความการแสดงเจตนาจะใช้ในบางกรณีเท่านั้น

ความเห็นนี้จะอธิบายว่า การตีความการแสดงเจตนาไม่สามารถใช้ตีความได้ในทุกกรณี[11]กล่าวคือ จะใช้ได้ในกรณีการแสดงเจตนานั้นมีข้อสงสัย มีความไม่ชัดเจน มีความหมายหลายนัย หรือขัดแย้งกัน[12] ดังนั้น หากการแสดงเจตนามีความชัดเจนแล้ว ก็จะตีความการแสดงเจตนาไม่ได้[13]

แนวคำพิพากษาของศาลจะเป็นไปตามแนวทางนี้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6563/2545 เมื่อข้อตกลงในสัญญาจำนองมีข้อความระบุไว้อย่างชัดเจน จึงไม่ต้องตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 จำเลยที่ 2 ย่อมไม่ต้องร่วมรับผิดกับจำเลยที่ 1[14]

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 679/2547 เมื่อสัญญามีความไม่ชัดเจนว่าเป็นสัญญาโอนลิขสิทธิ์หรือสัญญาโอนขายมาสเตอร์เทป ดังนั้น สัญญาจึงต้องตีความตามมาตรา 368 และมาตรา 171 ศาลเห็นว่าเป็นสัญญาโอนขายมาสเตอร์เทป จำเลยจึงไม่ได้ละเมิดลิขสิทธิ์ พิพากษายกฟ้อง[15]

3.1.2 การตีความการแสดงเจตนาจะใช้ในทุกกรณี

ความเห็นนี้จะอธิบายว่า การตีความการแสดงเจตนาต้องใช้เสมอ[16] กล่าวคือ แม้การแสดงเจตนามีความชัดเจนในตัวมันเอง แต่ก็ต้องตีความการแสดงเจตนานั้นเพราะว่าอาจจะเป็นกรณีที่เจตนาในใจไม่ตรงกับเจตนาแสดงออกก็ได้ ซึ่ง

---

[11] เพิ่งอ้าง 67; เพิ่งอ้าง 71-75; เพิ่งอ้าง 45; ปันโน สุขทรรศนีย์ (เชิงอรรถ 1) 15-18; หยุด แสงอุทัย (เชิงอรรถ 1) 71-75; อักขราทร จุฬารัตน (เชิงอรรถ 1) 73; พระสารสาสน์ประพันธ์, 'การตีความ' (2483) 3 นิติสาส์นแผนกสามัญ 235, 239; สุปัน พูลพัฒน์, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา* (ศูนย์การพิมพ์ 2515) 99; วิริยะ เกิดศิริ, *นิติกรรม สัญญา และหนี้* (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2517) 91-92; เข็มชัย ชุติวงศ์ และบวรศักดิ์ อุวรรณโณ, *คำบรรยายกฎหมายว่าด้วยนิติกรรมสัญญา* (มปพ. 2526) 137; ไชยยศ เหมะรัชตะ, *กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 4, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2548) 302; พวงผกา บุญโสภาคย์ และประสาน บุญโสภาคย์, *กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 12, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2548) 23; ศักดิ์ สนองชาติ, *คำอธิบายนิติกรรมและสัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 11, นิติบรรณการ 2557) 237; อัครวิทย์ สุมาวงศ์, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมสัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 9, เนติบัณฑิตยสภา 2557) 15; ธนกฤต วรธนัชชากุล และคณะ, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับอ้างอิง บรรพ 1 หลักทั่วไป มาตรา 1-193/35: ตัวบท เอกสารอ้างอิงและคำพิพากษาศาลฎีกา เรียงมาตรา* (พิมพ์ครั้งที่ 2, วิญญูชน 2560) 351.

[12] เพิ่งอ้าง.

[13] เพิ่งอ้าง 70.

[14] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6563/2545 (เนติบัณฑิตยสภา) 12: 2478-2483. คำพิพากษาฉบับนี้เป็นการตีความสัญญาเพราะสัญญาเกิดขึ้นแล้ว แต่ผู้เขียนนำมาอ้างอิงเนื่องจากศาลอธิบายถึงการปรับใช้มาตรา 171

[15] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 679/2547 (สำนักงานศาลยุติธรรม) 7: 27-31.

[16] กิตติศักดิ์ ปรกติ (เชิงอรรถ 10) 31-32; กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง (เชิงอรรถ 10) 152. กรศุทธิ์เห็นด้วยกับกิตติศักดิ์ว่าต้องตีความการแสดงเจตนาเสมอ; สุรศักดิ์ มณีศร เห็นไปในแนวทางเดียวกัน อ้างถึงใน วิวัฒน์ กอสัมพันธ์ และกรศุทธิ์

หากได้พิจารณาประกอบพฤติการณ์แวดล้อม ความชัดเจนนั้นอาจจะมีความหมายอีกแบบก็ได้[17] ตัวอย่างเช่น “เช่าพระเครื่อง” มีความหมายชัดเจนในตัวเองว่าหมายถึงการเช่าทรัพย์ แต่หากมีพฤติการณ์แวดล้อมที่เป็นการเช่าพระเครื่องในประเทศไทยแล้ว คำว่า “เช่าพระเครื่อง” จะหมายถึง “การซื้อขายพระเครื่อง” เป็นต้น

อย่างไรก็ดี แม้คำพิพากษาของศาลจะไม่เป็นไปตามแนวนี้อย่างชัดเจน แต่คำพิพากษาหลายฉบับก็สะท้อนให้เห็นว่าแม้การแสดงเจตนามีความชัดเจนในตัวเอง ศาลก็ตีความการแสดงเจตนา ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6886/2542 จำเลยอ้างว่าสัญญาเช่าซื้อระบุวันเริ่มต้นของสัญญาหลังวันเริ่มต้นของวันทำสัญญาประกันภัยไว้ชัดเจนแล้ว ย่อมไม่ต้องตีความ ศาลเห็นว่าวัตถุประสงค์แห่งสัญญาย่อมมุ่งไปที่การประกันภัยรถยนต์ที่เช่าซื้อสำคัญยิ่งกว่าวันเริ่มต้นสัญญาที่พิมพ์เป็นตัวอักษร การตีความวันทำสัญญาประกันภัยย่อมต้องเพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษรตามมาตรา 171 จำเลยต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์[18]

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10421/2551 จำเลยอ้างว่าสัญญาเช่าซื้อระบุวันเริ่มต้นของสัญญาหลังวันเริ่มต้นของวันทำสัญญาประกันภัยไว้ชัดเจนแล้ว ย่อมไม่ต้องตีความ ศาลเห็นว่าวัตถุประสงค์แห่งสัญญาย่อมมุ่งไปที่การประกันภัยรถยนต์ที่เช่าซื้อสำคัญยิ่งกว่าวันเริ่มต้นสัญญาที่พิมพ์เป็นตัวอักษร การตีความวันทำสัญญาประกันภัยต้องเพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษรตามมาตรา 171 จำเลยต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่โจทก์[19]

3.2 วิธีการตีความการแสดงเจตนา

3.2.1 การปรับใช้มาตราและความหมายของเจตนาที่แท้จริง

ในประเด็นการปรับใช้มาตรามีความเห็นเป็น 2 แนวทาง โดยแนวทางแรกจะใช้มาตรา 171 ประกอบมาตรา 368 เหมือนกับกรณีการตีความสัญญา ซึ่งนักกฎหมายไทยส่วนใหญ่ตลอดจนคำพิพากษาของศาลจะเห็นไปในแนวทางนี้ กล่าวคือ จะเป็นการอธิบายในทำนองว่าเป็นการใช้มาตรา 171 ที่สะท้อนทฤษฎีอัตวิสัยกับมาตรา 368 ที่สะท้อนทฤษฎีภาวะวิสัยประกอบกันนั่นเอง[20]

ในขณะที่อีกความเห็นจะอธิบายว่า การตีความการแสดงเจตนาช่วงการก่อนิติกรรมนี้สามารถปรับใช้มาตรา 171 ได้โดยเอกเทศ ไม่ต้องใช้ประกอบมาตรา 368 ซึ่งความเห็นนี้ไม่ได้หมายความว่าจะใช้แค่มาตรา 171 ในฐานะบทบัญญัติที่

ขอพ่วงกลาง (ผู้สรุปและผู้เรียบเรียง), ‘สรุปสาระสำคัญจากสัมมนาวิชาการหัวข้อการตีความการแสดงเจตนาและการตีความสัญญา’ (lawtu.ac.th, 7 เมษายน 2565) <https://www.law.tu.ac.th/seminar-summary-interpretation/> สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2565; ศนันท์กรณ์ โสตถิพันธุ์, *อธิบายศัพท์นิติกรรม-สัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 6, วิญญูชน 2564) 28.

[17] กิตติศักดิ์ ปรกติ เพิ่งอ้าง; กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง เพิ่งอ้าง.

[18] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6886/2542 (สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ) 10: 191-198.

[19] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10421/2551 (เนติบัณฑิตยสภา) 12: 2398-2403.

[20] หยุด แสงอุทัย (เชิงอรรถ 1) 62; กิตติศักดิ์ ปรกติ (เชิงอรรถ 10) 37; ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช (เชิงอรรถ 10) 54; ตัวอย่าง คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3945/2533; คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 679/2547; คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12696/2558.

สะท้อนทฤษฎีอัตวิสัยแค่ทฤษฎีเดียว แต่จะอธิบายว่ามาตรา 171 มาตราเดียวนี้สามารถปรับใช้ได้ทั้งทฤษฎีอัตวิสัยกับทฤษฎีภาวะวิสัยในการตีความการแสดงเจตนา โดยผู้เขียนจะกล่าวต่อไปในประเด็นวิธีการตีความการแสดงเจตนา[21]

ในประเด็นความหมายของเจตนาที่แท้จริง มีความเห็นเป็น 3 แนวทาง โดยแนวทางแรกนั้น เจตนาที่แท้จริงหมายถึงเจตนาในใจเท่านั้น แต่อาจจะไม่ได้บังคับตามเจตนาในใจได้ทุกกรณี[22] แนวทางที่สองจะเห็นว่าเจตนาที่แท้จริงหมายถึงเจตนาแสดงออก[23] และแนวทางที่สามจะเห็นว่าเจตนาแท้ที่จริงอาจจะหมายถึงเจตนาในใจหรือแสดงออกก็ได้ขึ้นอยู่กับวิธีการตีความการแสดงเจตนาที่จะกล่าวต่อไป[24]

3.2.2 วิธีการตีความการแสดงเจตนา

นักกฎหมายไทยอธิบายวิธีการตีความการแสดงเจตนาไว้ 4 วิธี ดังนี้

1. วิธีตีความตามแต่ละกรณี กล่าวคือ เป็นวิธีการที่ไม่ได้มีหลักเกณฑ์ตายตัว ไม่มีวิธีการตีความทั่วไปที่จะใช้ได้กับทุกกรณี แต่จะพิเคราะห์จากข้อเท็จจริงรายกรณี ๆ ไป โดยค้นหาเจตนาที่แท้จริง ไม่ต้องยึดติดกับถ้อยคำสำนวนตัวอักษร ซึ่งวิธีนี้เป็นวิธีที่นักกฎหมายไทยส่วนใหญ่และศาลจะใช้[25]

---

[21] กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง (เชิงอรรถ 10) 138-141.

[22] กิตติศักดิ์ ปรกติ (เชิงอรรถ 10) 33-37; ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช (เชิงอรรถ 10) 55-66; ศักดิ์ สนองชาติ (เชิงอรรถ 11) 148-150.

[23] หยุด แสงอุทัย (เชิงอรรถ 1) 66; ศนันท์กรณ์ โสตถิพันธุ์, *คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา* (เชิงอรรถ 1) 174, 425-426; จิตติ ติงศภัทิย์, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรียงมาตรา ว่าด้วยสัญญา บรรพ 2 มาตรา 354-394* (ศนันท์กรณ์ โสตถิพันธุ์ ผู้ปรับปรุง, กองทุนศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทิย์ 2552) 75; ดาราพร ถิระวัฒน์, ‘การตีความกฎหมายเอกชน: สัญญาสำเร็จรูป’ ใน กองทุนศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทิย์ (บรรณาธิการ) *การใช้การตีความกฎหมาย* (พิมพ์ครั้งที่ 4, วิญญูชน 2563) 128; มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *ประมวลสาระชุดวิชากฎหมายแพ่ง ลักษณะสัญญาและลักษณะละเมิด และหลักกฎหมายเปรียบเทียบชั้นสูง = Contract Law, Tort Law, and Advanced Comparative Law: ประมวลสาระชุดวิชา หน่วยที่ 5, 6, 9, 12 สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช* (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2552) 5-22.

[24] กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง, *นิติกรรม สัญญา และคำมั่น* (เชิงอรรถ 10) 157; วิวัฒน์ กอสัมพันธ์ และกรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง (ผู้สรุปและผู้เรียบเรียง) (เชิงอรรถ 16); สุรศักดิ์ มณีศร, อาจารย์พิเศษคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ‘การตีความการแสดงเจตนาและการตีความสัญญา’ (เสวนา, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 7 เมษายน 2565).

[25] ประกอบ หุตะสิงห์ (เชิงอรรถ 1) 67; ปันโน สุขทรรศนีย์ (เชิงอรรถ 1) 140-141; ศนันท์กรณ์ โสตถิพันธุ์, *คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา* (เชิงอรรถ 1) 174; พระยาเทพวิทุร (เชิงอรรถ 10) 43-46; จิ๊ด เศรษฐบุตร, *หลักกฎหมายแพ่ง ลักษณะนิติกรรมและสัญญา* (ดาราพร ถิระวัฒน์ ผู้แก้ไขเพิ่มเติม, พิมพ์ครั้งที่ 7, โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2556) 86; ตัวอย่าง คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3945/2533; คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 12696/2558.

2. วิธีตีความแบบรู้หรือไม่รู้เจตนาที่ซ่อนในใจ กล่าวคือ จะตีความการแสดงเจตนาโดยพิจารณาจากเจตนาแสดงออกที่สะท้อนทฤษฎีภาวะวิสัยเป็นหลัก เว้นแต่ในกรณีที่ผู้รับการแสดงเจตนารู้ถึงเจตนาที่อยู่ในใจ ก็จะพิจารณาตามเจตนาในใจจริง ๆ ของผู้แสดงเจตนา[26]

3. วิธีตีความแบบกำหนดหน้าที่ กล่าวคือ เป็นวิธีที่ผู้แสดงเจตนาต้องพยายามแสดงเจตนาให้อีกฝ่ายเข้าใจ ส่วนฝ่ายผู้รับการแสดงเจตนาก็ต้องตีความการแสดงเจตนานั้นตามหลักสุจริต[27] ซึ่งผู้อธิบายวิธีนี้ไม่ได้อธิบายว่าหน้าที่ดังกล่าวมีลักษณะอย่างไร และมีเกณฑ์การพิจารณาว่าผู้รับได้ตีความตามหน้าที่แล้วอย่างไร

4. วิธีตีความแบบอัตวิสัยกับภาวะวิสัย กล่าวคือ การตีความแบบอัตวิสัยที่ยึดถือเจตนาในใจของผู้แสดงเจตนาเป็นเจตนาที่มีผลทางกฎหมายซึ่งจะพิจารณาจากรูปแบบการแสดงเจตนา คือ ใช้กับการแสดงเจตนาประเภทที่ไม่มีผู้รับการแสดงเจตนาและไม่มีคู่กรณี เช่น พินัยกรรม การสละกรรมสิทธิ์ เป็นต้น หรือใช้กับการแสดงเจตนาที่มีผู้รับการแสดงเจตนาหรือมีคู่กรณี แต่เขาไม่ควรได้รับความคุ้มครอง[28]

ส่วนการตีความแบบภาวะวิสัยที่ยึดถือตามเจตนาแสดงออกที่วิญญูชนเข้าใจโดยพิจารณาจากการแสดงเจตนาที่มีผู้รับการแสดงเจตนาหรือมีคู่กรณีและเขาควรได้รับความคุ้มครอง ซึ่งการแสดงเจตนาที่มีผู้รับ เช่น คำเสนอ คำสนอง เป็นต้น[29] ส่วนการแสดงเจตนาที่มีคู่กรณี เช่น คำมั่นโฆษณาว่าจะให้รางวัล เป็นต้น[30]

โดยสิ่งที่จะช่วยในการค้นหาเจตนาที่แท้จริงก็คือพฤติการณ์แวดล้อม อาจจะเป็นความเข้าใจทางภาษา เช่น คำว่าอังกฤษที่คนไทยมักใช้ในความหมายที่สื่อถึงสหราชอาณาจักร[31] ปกติประเพณี เช่น เช่าพระในวงการซื้อขายพระเครื่องหมายถึงซื้อขาย การปฏิบัติต่อกันหลังจากเกิดนิติกรรมแล้ว เช่น ทำสัญญาโอนลิขสิทธิ์เพลงไปแล้ว แต่ทั้งสองฝ่ายก็ยังมาทำสัญญาขอใช้ลิขสิทธิ์เพลงดังกล่าวอีกหลายคราวในภายหลัง สัญญาฉบับแรกย่อมไม่ใช่สัญญาโอนลิขสิทธิ์[32] รวมถึงพฤติการณ์แวดล้อมอื่น ๆ เช่น สถานที่ที่แสดงเจตนา เอกสารที่เกี่ยวข้อง การกระทำครั้งก่อน ๆ เป็นต้น[33]

---

[26] หยุด แสงอุทัย (เชิงอรรถ 1) 67-69.

[27] เสริม วินิจฉัยกุล (เชิงอรรถ 1) 71-75.

[28] กิตติศักดิ์ ปรกติ (เชิงอรรถ 10) 13, 33-39; กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง, *นิติกรรม สัญญา และคำมั่น* (เชิงอรรถ 10) 6, 138-140.

[29] กิตติศักดิ์ ปรกติ เพิ่งอ้าง 36-37; กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง เพิ่งอ้าง 6, 140-141.

[30] กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง เพิ่งอ้าง 138-140.

[31] เพิ่งอ้าง 135.

[32] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 13878/2556 (เนติบัณฑิตยสภา) 11: 3210-3224.

[33] กิตติศักดิ์ ปรกติ (เชิงอรรถ 10) 31; กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง, *นิติกรรม สัญญา และคำมั่น* (เชิงอรรถ 10) 143; เฉลิมวุฒิ ศรีพรหม, ‘หลักการตีความสัญญา’ (2559) 2 บทบัณฑิตย์ 54, 66.

4. กฎหมายต่างประเทศ

4.1 กฎหมายเยอรมัน

ในบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการแสดงเจตนาและการตีความการแสดงเจตนาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยนั้นอาศัยประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (BGB) เป็นต้นแบบในการยกร่าง[34] ซึ่งมาตราที่เกี่ยวข้องในการตีความการแสดงเจตนาของกฎหมายเยอรมันคือ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน[35] มาตรา 133[36] กับมาตรา 157[37]

4.1.1 การตีความการแสดงเจตนาจะใช้ในกรณีใด

ในช่วงประมาณศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา นักกฎหมายเยอรมันมีความเห็นตรงกันว่าการที่จะเข้าใจได้ว่าการแสดงเจตนานั้นมีความชัดเจนหรือไม่ ย่อมเป็นผลมาจากการที่ได้ตีความการแสดงเจตนาแล้ว[38] กล่าวอีกนัยคือ การแสดงเจตนาต้องถูกตีความเสมอนั่นเอง

ศาลเยอรมันก็ได้เห็นด้วยกับแนวทางนี้ ซึ่งปรากฏคำอธิบายของศาลในคำพิพากษาที่อธิบายว่า แม้ว่าการแสดงเจตนาที่มีความชัดเจนในตัวเอง ศาลก็สามารถตีความประกอบพฤติการณ์แวดล้อมได้เสมอ ความชัดเจนของการแสดงเจตนาไม่ได้เป็นสิ่งที่ห้ามหรือข้อจำกัดในการตีความการแสดงเจตนา[39]

---

[34] หอจดหมายเหตุแห่งชาติ (เชิงอรรถ 8) 127-132; พระยามานวราชเสวี, *หนังสือที่ระลึกครบรอบ 100 ปี พระยามานวราชเสวี* (คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ 2533) 4.

[35] ผู้เขียนอ้างอิงประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน (ฉบับแปลภาษาอังกฤษ) ของ Federal Ministry of Justice (tr), 'The German Civil Code (Bürgerlichen Gesetzbuches - BGB) ' < https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html> สืบค้นเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2563.

[36] BGB Section 133. When a declaration of intent is interpreted, it is necessary to ascertain the true intention rather than adhering to the literal meaning of the declaration.

[37] BGB Section 157. Contracts are to be interpreted as required by good faith, taking customary practice into consideration.

[38] Hugh Beale and others (eds), *Cases, Materials and Text on Contract Law* (3rd edn, Hart Publishing 2019) 737; Ahmet Cemil Yildirim (เชิงอรรถ 1) 65.

[39] BGH, judgment of 19.12.2001 - XII ZR 281/99 <https://openjur.de/u/64075.html> สืบค้นเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2565; BAG, 20.07.2004 - 9 AZR 626/03 <https://lexetius.com/2004,1998> สืบค้นเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2565; BGH, judgment of 22.11.2007 - III ZR 279/06 <https://openjur.de/u/76602.html> สืบค้นเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2565.

4.1.2 วิธีตีความการแสดงเจตนา

4.1.2.1 การปรับใช้มาตราและความหมายของเจตนาที่แท้จริง

ในการปรับใช้มาตรานั้น การตีความการแสดงเจตนาจะใช้ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 133 ที่สะท้อนทฤษฎีอัตวิสัย (เจตนาในใจ) ประกอบมาตรา 157 ที่สะท้อนทฤษฎีภาวะวิสัย (เจตนาแสดงออก)[40]

โดยเจตนาที่แท้จริงจะหมายถึงเจตนาในใจจริง ๆ เท่านั้น อย่างไรก็ดี กฎหมายเยอรมันก็ไม่ได้บังคับตามเจตนาที่แท้จริงเสมอไปในทุกกรณี[41]

4.1.2.2 วิธีการตีความการแสดงเจตนา

ในแง่ของวิธีการตีความการแสดงเจตนา กฎหมายเยอรมันจะแบ่งเป็น 2 วิธี ดังนี้

1. การตีความแบบอัตวิสัยที่จะยึดถือตามเจตนาในใจของผู้แสดงเจตนาเป็นเจตนาที่มีผลผูกพันทางกฎหมาย โดยวิธีการตีความวิธีนี้จะใช้กับการแสดงเจตนาประเภทที่ไม่มีผู้รับการแสดงเจตนา เช่น พินัยกรรม เป็นต้น[42]

นอกจากนี้ วิธีตีความนี้ยังใช้กับการแสดงเจตนาประเภทที่มีผู้รับการแสดงเจตนา แต่ว่าผู้รับการแสดงเจตนาเขาไม่สมควรได้รับความคุ้มครอง กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้รับการแสดงเจตนารู้หรือควรได้รู้ถึงเจตนาในใจของผู้แสดงเจตนา[43]

2. การตีความแบบภาวะวิสัยที่จะยึดเจตนาแสดงอออกซึ่งวิญญูชนเข้าใจเป็นเจตนาที่มีผลผูกพันทางกฎหมาย ซึ่งเป็นไปเพื่อคุ้มครองความไว้เนื้อเชื่อใจของผู้รับการแสดงเจตนา โดยวิธีตีความนี้จะใช้กับการแสดงเจตนาที่มีผู้รับการ

---

[40] Gerhard Dannemann and Stefan Vogenauer (eds) (เชิงอรรถ 1) 343; Nigel Foster and Satish Sule (เชิงอรรถ 1) 433; Basil Markesinis, Hannes Unberath and Angus Johnston, *The German Law of Contract: A Comparative Treatise* (2nd edn, Hart Publishing 2006) 135; Gerhard Dannemann and Reiner Schulze, *German Civil Code Volume I: Bürgerliches Gesetzbuch (BGB): Article-by-article Commentary* (C.H. Beck 2020) 171.

[41] Gerhard Dannemann and Stefan Vogenauer (eds) เพิ่งอ้าง; Nigel Foster and Satish Sule เพิ่งอ้าง 424, 433; Basil Markesinis, Hannes Unberath and Angus Johnston เพิ่งอ้าง; Gerhard Dannemann and Reiner Schulze เพิ่งอ้าง 171-172; Konrad Zweigert and Hein Kötz (เชิงอรรถ 1) 63; Felix Thiede, 'German Private Law's Approach to Intentionality' in Gottfried Seebaß, Michael Schmitz and Peter M Gollwitzer (eds) *Acting Intentionally and Its Limits: Individuals, Groups, Institutions* (De Gruyter 2013) 98, 104, 116.

[42] Basil Markesinis, Hannes Unberath and Angus Johnston เพิ่งอ้าง; Felix Thiede เพิ่งอ้าง 99; Grzegorz Zmij and Bettina Heiderhoff (eds), *Interpretation in Polish, German and European Private Law* (Verlag Dr Otto Schmidt 2011) 48-50, 53; Jochim Zekoll and Gerhad Wagner, *Introduction to German Law* (3rd edn, Wolters Kluwer 2019) 212-213.

[43] Basil Markesinis, Hannes Unberath and Angus Johnston เพิ่งอ้าง; Felix Thiede เพิ่งอ้าง.

แสดงเจตนา เช่น คำเสนอ คำมั่นโฆษณาว่าจะให้รางวัล เป็นต้น และเขาสมควรได้รับความคุ้มครอง กล่าวคือ ผู้รับการแสดงเจตนาไม่อาจรู้หรือควรได้รู้ถึงเจตนาในใจจริง ๆ ของผู้แสดงเจตนา[44]

จากสองวิธีตีความข้างต้น จึงกล่าวได้ว่า การตีความการแสดงเจตนาจะพิจารณาเมื่อมีการแสดงออกมาให้ปรากฏ การพิจารณาว่าจะใช้วิธีแบบอัตวิสัยหรือภาวะวิสัยเป็นไปตามหลักว่าควรคุ้มครองผู้รับการแสดงเจตนาหรือผู้แสดงเจตนามากกว่ากัน[45] ซึ่งในการแสดงเจตนาที่ไม่มีผู้รับการแสดงเจตนา ย่อมไม่มีความจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้แสดงเจตนา จึงตีความแบบอัตวิสัยซึ่งเจตนาที่แท้จริง (เจตนาในใจ) จะมีผลบังคับ ส่วนการแสดงเจตนาที่มีผู้รับการแสดงเจตนาก็จะตีความแบบภาวะวิสัยซึ่งเจตนาแสดงออกจะมีผลบังคับ แม้ว่าจะแตกต่างกับเจตนาที่แท้จริง (เจตนาในใจ) ก็ตาม[46] อย่างไรก็ดี หากว่าผู้รับการแสดงเจตนารู้หรือควรได้รู้ถึงเจตนาในใจของผู้แสดงเจตนา ก็จะใช้การตีความแบบอัตวิสัยเพราะว่าผู้รับการแสดงเจตนาเขาไม่ควรได้รับความคุ้มครองแล้ว

โดยพฤติการณ์แวดล้อมที่จะนำมาประกอบการตีความการแสดงเจตนานั้น จะรวมถึงการกระทำก่อน ๆ ที่จะเกิดนิติกรรม ปกติประเพณี พฤติการณ์แวดล้อมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การกระทำภายหลังที่เกิดนิติกรรมแล้ว เช่น การชำระหนี้ เป็นต้น ตลอดจนหลักสุจริต[47]

ตัวอย่างเช่น โจทก์กับจำเลยตกลงกันซื้อเนื้อวาฬ โดยเรียกว่า “Haaksjöringsköd” ซึ่งในความหมายปกติแล้วคำนี้หมายถึงเนื้อฉลาม เมื่อจำเลยส่งมอบเนื้อฉลาม โจทก์จึงฟ้องเรียกค่าเสียหาย ศาลเห็นว่า เมื่อทั้งสองฝ่ายมีเจตนาที่แท้จริง (เจตนาในใจ) ต้องตรงกันว่าหมายถึงเนื้อวาฬ สัญญาที่เกิดขึ้นจึงเป็นการซื้อขายเนื้อวาฬ โจทก์ย่อมมีสิทธิเรียกค่าเสียหายได้[48] ซึ่งแม้จะเป็นการใช้คำที่มีความหมายทั่วไป แต่ทั้งสองฝ่ายก็เข้าใจถึงความหมายที่เฉพาะเจาะจงอันแตกต่างจากความหมายปกติสัญญาก็เกิดตามเจตนาในใจอันเป็นเจตนาที่แท้จริง[49]

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แม้การแสดงเจตนาทำคำเสนอเพื่อก่อสัญญาจะเป็นการแสดงเจตนาที่มีผู้รับการแสดงเจตนาซึ่งจะใช้การตีความแบบภาวะวิสัยเพื่อคุ้มครองผู้รับ แต่เมื่อปรากฏว่าผู้รับรู้ถึงเจตนาในใจของผู้แสดงเจตนาแล้วว่าซื้อเนื้อฉลามหมายถึงซื้อเนื้อวาฬ ย่อมต้องตีความแบบอัตวิสัยที่บังคับตามเจตนาในใจ (เจตนาที่แท้จริง) ของผู้แสดงเจตนา สัญญาที่เกิดขึ้นจึงเป็นสัญญาซื้อขายเนื้อวาฬ

---

[44] เพิ่งอ้าง 135; เพิ่งอ้าง 104; Gerhard Dannemann and Reiner Schulze (เชิงอรรถ 40) 173; Grzegorz Zmij and Bettina Heiderhoff (eds) (เชิงอรรถ 42) 48-50, 53; Jochim Zekoll and Gerhad Wagner (เชิงอรรถ 42) 212-213.

[45] Gerhard Dannemann and Stefan Vogenauer (eds) (เชิงอรรถ 1) 343.

[46] Basil Markesinis, Hannes Unberath and Angus Johnston (เชิงอรรถ 40) 135; Felix Thiede (เชิงอรรถ 41) 104.

[47] Gerhard Dannemann and Reiner Schulze (เชิงอรรถ 40) 173-174.

[48] RG 8 June 1920, RGZ 99, 147.

[49] Nigel Foster and Satish Sule (เชิงอรรถ 1) 434; Grzegorz Zmij and Bettina Heiderhoff (eds) (เชิงอรรถ 42) 53-54.

4.2 กฎหมายสกอต

แม้ว่าปัจจุบัน สกอตแลนด์จะเป็นส่วนหนึ่งของสหราชอาณาจักรบริเตนใหญ่และไอร์แลนด์เหนือ แต่ว่าในช่วงการรวมตัวเข้ากับอังกฤษ ได้มีการตกลงให้สกอตแลนด์สามารถคงเรื่องระบบกฎหมายไว้[50] ทำให้กฎหมายสกอตจึงได้รับอิทธิพลทั้งจากระบบกฎหมายซีวิลลอว์กับคอมมอนลอว์ และถูกเรียกว่าเป็นระบบกฎหมายผสม[51]

แม้สกอตแลนด์จะใช้ระบบกฎหมายผสม แต่ก็ไม่ได้ใช้ประมวลกฎหมายแบบระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ฉะนั้นแล้วบ่อเกิดกฎหมายแพ่งสกอตจะได้แก่ คำอธิบายของนักกฎหมาย (institutional writers) เช่น Stair, John Erskine, George Joseph Bell เป็นต้น[52] หลักกฎหมายจากคำพิพากษาของศาล กฎหมายที่ตราขึ้น จารีตประเพณี และหลักอิควิตี้[53] โดยกฎหมายที่จะศึกษาคือกฎหมายสัญญาและคำมั่น[54]

อนึ่ง กฎหมายสกอตไม่ได้มีการแบ่งแยกเรื่องการตีความการแสดงเจตนาออกมาเป็นเอกเทศอย่างชัดเจนแบบกฎหมายไทย แต่หลักการที่เกี่ยวข้องของเรื่องนี้จะแฝงอยู่ในกฎหมายว่าด้วยสัญญาและคำมั่น

4.2.1 การตีความการแสดงเจตนาจะใช้ในกรณีใด

ในประเด็นนี้ นักกฎหมายสกอตอธิบายเป็น 2 แนวทาง ดังนี้

4.2.1.1 การตีความการแสดงเจตนาจะใช้ในบางกรณีเท่านั้น

แนวทางแรกนี้จะเป็นความเห็นส่วนน้อยของนักกฎหมายสกอตที่จะอธิบายว่า การตีความการแสดงเจตนาจะใช้เมื่อมีความไม่ชัดเจนหรือขัดแย้งกันเท่านั้น ซึ่งแนวทางนี้ได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายอังกฤษ[55]

---

[50] The Acts of Union 1707.

[51] กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง, ‘ระบบกฎหมายสก็อต’ (2552) 3 วารสารนิติศาสตร์ 198, 200-210.

[52] เพิ่งอ้าง 204-205. ชื่อเหล่านี้เป็นนักกฎหมายสกอตในช่วงประมาณศตวรรษที่ 17-18 ที่เขียนตำราอธิบายกฎหมายสกอต ซึ่งศาลตลอดจนนักกฎหมายในยุคต่อ ๆ มาได้นำมาอ้างอิงในฐานะเป็นบ่อเกิดของกฎหมาย

[53] Yvonne McLaren and Josephine Bisacre (eds) , *Commercial Law in a Global Context* (Goodfellow 2016) 19-20.

[54] The Scottish Law Commission, ‘Constitution and Proof of Voluntary Obligations: Unilateral Promise’ Memorandum no.35 1977 8. ในระบบกฎหมายสกอต หนี้ที่เกิดจากการแสดงเจตนาจะแบ่งเป็นหนี้ตามสัญญาและหนี้ตามคำมั่น

[55] Rainy Sky SA v Kookmin Bank [2011] UKSC 50. เป็นคดีของศาลสูงสุดแห่งสหราชอาณาจักร (คดีเกิดในอังกฤษ) แต่นักกฎหมายสกอตได้นำมาอธิบายประกอบคำอธิบายกฎหมายสัญญาสกอตด้วย ดู Stephen Wollman and Gillian Black (เชิงอรรถ 1) 119; Biffa Waste Services Ltd v Patersons of Greenoakhill Ltd [2013] CSOH 18, SLT 729.

4.2.1.2 การตีความการแสดงเจตนาจะใช้ในทุกกรณี

แนวทางนี้เป็นความเห็นส่วนใหญ่ของนักกฎหมายสกอตโดยจะอธิบายว่า ข้อความคิดที่ว่าเมื่อมีความชัดเจนแล้วไม่จำต้องตีความนั้น ไม่ปรากฏในกฎหมายสัญญาสกอต[56] การเพิกเฉยไม่คำนึงพฤติการณ์แวดล้อมช่วงการก่อสัญญาเป็นสิ่งที่โง่เขลา[57] การแสดงเจตนาต้องตีความประกอบพฤติการณ์แวดล้อมเสมอ เพราะความชัดเจนหรือไม่ชัดเจนนั้นเป็นผลมาจากการตีความนั่นเอง[58]

4.2.2 วิธีตีความการแสดงเจตนา

โดยหลักแล้ว กฎหมายสกอตจะบังคับตามเจตนาแสดงออกที่สะท้อนทฤษฎีภาวะวิสัย จะไม่สนใจเจตนาในใจอันเป็นเจตนาที่แท้จริง[59] และแม้ว่ากฎหมายสกอตจะไม่ได้มีบทบัญญัติว่าด้วยการตีความการแสดงเจตนาแบบระบบกฎหมายซีวิลลอว์ แต่ก็ปรากฏหลักการตีความการแสดงเจตนาจากคำพิพากษาของศาล 2 หลัก ดังนี้

1. หลักการตีความแบบภาวะวิสัยที่จะพิจารณาจากความเข้าใจของวิญญูชน โดยจะไม่ไปค้นหาเจตนาในใจที่แท้จริงของผู้แสดงเจตนา[60]

วิธีการตีความการแสดงเจตนานี้ได้มาจากคดีที่โจทก์เสนอต่อจำเลยว่า “มีเปียโน สามารถผ่อนชำระได้” จำเลยตกลงเข้าทำสัญญา ต่อทั้งสองพิพาทกันว่าสัญญานี้คือสัญญาเช่าซื้อหรือสัญญาขายแบบผ่อนชำระราคา ศาลเห็นว่า เมื่อพิจารณาจากความเข้าใจของวิญญูชนแล้วเข้าใจได้ว่าเป็นสัญญาขายแบบผ่อนชำระ โจทก์จึงยึดเปียโนคืนไม่ได้ มีแค่สิทธิ

---

[56] Luminar Lava Ignite Ltd v Mama Group plc and Mean Fiddler Holdings Ltd [2010] CSIH 1, 2010 SLT 147, para 38.

[57] William W McBryde (เชิงอรรถ 1) 206-207.

[58] เพิ่งอ้าง 109-114, 198; The Scottish Law Commission, ‘Review of Contract Law: Discussion Paper on Interpretation of Contract’ Scot Law Com No.147, (The Stationery Office 2011) 71.

[59] William W McBryde เพิ่งอ้าง 99-100, 142, 196-198; Hector L MacQueen and Joe Thomson (เชิงอรรถ 1) 58, 60, 100, 198; Stephen Wollman and Gillian Black (เชิงอรรถ 1) 17-18, 37-38, 115; David M Walker, *The Law of Contracts and related obligations in Scotland* (2nd edn, Butterworths 1985) 134; The Scottish Law Commission, ‘Report on Review of Contract Law: Formation, Interpretation, Remedies for Breach, and Penalty Clauses’ Scot Law Com No.252, (The Stationery Office 2018); McCutcheon v MacBrayne [1964] 1 WLR 125, SC (HL) 28; Wills v Strategic Procurement (UK) Ltd [2013] CSOH 26, per Lord Malcolm at [1]; Michael Alexander Macdonald v Helen June Cowie Executrix Nominate Of The Late Mrs Hazel Annie Margaret Moir [2015] CSOH 101 [20].

[60] William W McBryde เพิ่งอ้าง 165; Stephen Wollman and Gillian Black เพิ่งอ้าง 115; David M Walker เพิ่งอ้าง 135-136; The Scottish Law Commission, ‘Report on Review of Contract Law: Formation, Interpretation, Remedies for Breach, and Penalty Clauses’ เพิ่งอ้าง 22; Muirhead & Turnbull v Dickson (1905) 7 F 686, 694; Regus (Maxim) Ltd v Bank of Scotland plc [2013] CSIH 12, 2013 SC 331.

เรียกหนี้ที่ค้างชำระเท่านั้น[61] ซึ่งการตีความวิธีนี้ใช้ทั้งกับการตีความการแสดงเจตนาและการตีความนิติกรรมอื่น ๆ เช่น สัญญา คำมั่น เป็นต้นด้วย[62]

2. วิธีการตีความแบบอัตวิสัยที่จะพิจารณาจากเจตนาในใจของผู้แสดงเจตนาและยึดถือเจตนานี้ให้มีผลทางกฎหมาย โดยวิธีตีความนี้จะใช้ในกรณีที่คู่กรณีรู้หรือควรได้รู้ถึงเจตนาในใจของผู้แสดงเจตนา จะตีความตามเจตนาในใจนั้น[63]

วิธีตีความนี้เกิดขึ้นจากคดีที่โจทก์จำเลยพิพาทกันว่า “ที่ดินของดัลลัส” หมายความว่าที่ดินดัลลัสทั้งโฉนดหรือที่ดินแค่บางส่วนของโฉนดเท่านั้น ศาลเห็นว่า ในช่วงเวลาที่โจทก์และจำเลยเจรจาตกลงซื้อขายที่ดินกัน จำเลยได้ใช้แผนที่ที่เรียกว่า “ที่ดินของดัลลัส” ซึ่งมีเนื้อที่น้อยกว่าโฉนดที่ดินส่งมอบแก่โจทก์ (เนื้อที่แค่บางส่วนของโฉนด) และจำเลยไม่เคยมีการใช้โฉนดที่ดินตลอดช่วงของการเจรจาทำสัญญาซื้อขายนี้เลย โจทก์จึงรู้ได้ว่าจำเลยประสงค์ขายที่ดินดัลลัสแค่บางส่วนของโฉนดเท่านั้น ไม่ได้ต้องการขายที่ดินดัลลัสทั้งโฉนด[64]

แม้ว่ากฎหมายสกอตจะมีวิธีการตีความแบบ 2 วิธี แต่ว่าโดยหลักแล้ว ศาลจะพิจารณาตามหลักภาวะวิสัยก่อน เว้นแต่มีพฤติการณ์แสดงเป็นอย่างอื่น ศาลจึงจะปรับใช้วิธีตีความแบบอัตวิสัย ตัวอย่างเช่น หากมีการทำคำมั่นไว้ในเอกสาร ศาลจะพิจารณาจากตัวเอกสารตามหลักภาวะวิสัยเท่านั้น แต่ถ้ามีพฤติการณ์แวดล้อมเป็นอย่างอื่นว่าผู้แสดงเจตนาต้องการให้เป็นพินัยกรรม ศาลก็จะไปปรับใช้วิธีตีความแบบอัตวิสัย[65]

ตามที่ได้กล่าวไปแล้วว่า โดยหลัก ศาลจะพิจารณาตามทฤษฎีภาวะวิสัย เช่น ถ้อยคำจะถูกตีความในความหมายธรรมดา เอกสารจะถูกตีความเฉพาะตัวอักษร เป็นต้น อย่างไรก็ดี พฤติการณ์แวดล้อมอื่น ๆ สามารถนำมาพิจารณาได้ และอาจจะมีผลที่ตรงกันข้ามกับการตีความแบบภาวะวิสัยก็ได้ เช่น ความประสงค์ของคู่กรณี ปกติประเพณี การกระทำครั้งก่อน ๆ หรือพฤติการณ์ที่ควรรู้ได้ เป็นต้น[66]

---

[61] Muirhead & Turnbull v Dickson (1905) 7 F 686, 694.

[62] The Scottish Law Commission, ‘Report on Review of Contract Law: Formation, Interpretation, Remedies for Breach, and Penalty Clauses’ (เชิงอรรถ 59) 22-23; Regus (Maxim) Ltd v Bank of Scotland plc [2013] CSIH 12, 2013 SC 331.

[63] The Scottish Law Commission, ‘Report on Review of Contract Law: Formation, Interpretation, Remedies for Breach, and Penalty Clauses’ เพิ่งอ้าง 94-95; Stephen Wollman and Gillian Black (เชิงอรรถ 1) 120.

[64] Houldsworth v Gordon Cumming [1910] UKHL 761, 47 SLR 761.

[65] Michael Alexander Macdonald v Helen June Cowie Executrix Nominate of The Late Mrs Hazel Annie Margaret [2015] CSOH 101.

[66] Stephen Wollman and Gillian Black (เชิงอรรถ 1) 118-120; William W McBryde (เชิงอรรถ 1) 208; The Scottish Law Commission, ‘Review of Contract Law: Discussion Paper on Interpretation of Contract’

5. บทวิเคราะห์

5.1 การตีความการแสดงเจตนาจะใช้ในกรณีใด

ความเห็นของนักกฎหมายไทยส่วนใหญ่ที่จะตีความการแสดงเจตนาเฉพาะในกรณีการแสดงเจตนามีความไม่ชัดเจน เคลือบคลุม หรือมีความขัดแย้งกันนั้นจะเหมือนกับความเห็นนักกฎหมายสกอตที่เป็นความเห็นส่วนน้อย ในขณะที่ความเห็นของนักกฎหมายไทยส่วนน้อยที่อธิบายว่าต้องตีความการแสดงเจตนาประกอบพฤติการณ์แวดล้อมเสมอจะสอดคล้องกับนักกฎหมายเยอรมันและความเห็นส่วนใหญ่ของนักกฎหมายสกอต ซึ่งจะเห็นได้ว่า แนวทางที่ต้องตีความแค่บางกรณีนั้นก่อให้เกิดความสับสนในการปรับใช้ โดยสามารถพิจารณาได้จากคำพิพากษาตัวอย่าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 321-322/2538 จำเลยอ้างว่าเป็นสัญญาเช่าซื้อแต่ไม่มีแบบฟอร์มสัญญาเช่าซื้อ จึงไปนำแบบฟอร์มสัญญาซื้อขายมาใช้ ศาลเห็นว่าชื่อสัญญาไม่ได้มีสาระสำคัญในการกำหนดเนื้อหาของสัญญา และเมื่อพิจารณาจากเนื้อหาแล้วปรากฏข้อสัญญาว่า “จำเลยขายที่พิพาทให้แก่โจทก์ในราคา 100,000 บาท ซึ่งโจทก์ได้ชำระราคาบางส่วนและจำเลยได้ส่งมอบที่พิพาทพร้อมหนังสือรับรองการทำประโยชน์ให้แก่โจทก์ในวันทำสัญญา” มีลักษณะเป็นสัญญาซื้อขาย จึงมีความชัดเจนแล้วไม่ต้องตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171[67]

จากคำพิพากษาฉบับนี้ แม้ศาลจะอธิบายตามแนวทางที่หนึ่งอย่างชัดเจน แต่ผู้เขียนเห็นด้วยความเห็นที่ว่าศาลได้ตีความการแสดงเจตนาแล้วพบว่า ไม่ปรากฏถึงพฤติการณ์แวดล้อมอื่นใดที่จะแสดงให้เห็นว่าได้ตกลงกันทำสัญญาเช่าซื้อตามที่จำเลยอ้าง จึงเข้าใจได้ว่าเป็นสัญญาซื้อขายนั่นเอง[68]

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6886/2542 จำเลยฎีกาว่า โจทก์เช่าซื้อรถวันที่ 23 มิถุนายน 2536 แต่ทำสัญญาประกันภัยวันที่ 4 มิถุนายน 2536 จึงเป็นกรณีที่โจทก์ทำสัญญาประกันภัยในขณะที่ยังไม่มีส่วนได้เสียในรถยนต์ ศาลเห็นว่าวัตถุประสงค์แห่งสัญญาประกันภัยมุ่งประสงค์ไปที่การประกันภัยรถยนต์ที่โจทก์เช่าซื้อตลอดระยะเวลาเช่าซื้อเป็นสำคัญยิ่งกว่าวันเริ่มต้นแห่งสัญญาประกันภัยที่พิมพ์เป็นตัวอักษร ดังนั้น แม้สัญญาเช่าซื้อจะระบุวันเริ่มต้นแห่งสัญญาหลังวันเริ่มต้นแห่งสัญญาประกันภัยเป็นเวลา 9 วัน ก็เป็นช่วงเวลาที่เหลื่อมกันเพียงเล็กน้อย การตีความวันทำสัญญาประกันภัยย่อมต้องพิจารณาตามมาตรา 171 สัญญาประกันภัยจึงทำขึ้นในวันแรกที่โจทก์มีส่วนได้เสีย จำเลยต้องรับผิด[69]

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10421/2551 จำเลยฎีกาว่า สัญญาประกันภัยทำขึ้นในวันที่ 16 เมษายน 2542 และทำสัญญาเช่าซื้อช่วงหลังจากวันที่ทำสัญญาประกันภัย ดังนั้น ขณะทำสัญญาประกันภัย นายเพิ่มเกียรติผู้เช่าซื้อช่วงจึงยังไม่มีส่วนได้เสียในรถยนต์ที่เอาประกันภัย และเมื่อพยานเอกสารรับฟังได้โดยชัดแจ้งถึงกำหนดระยะเวลาที่ลงไว้ในสัญญาแล้วก็ไม่จำต้องตีความ ศาลเห็นว่า วัตถุประสงค์แห่งสัญญาประกันภัยย่อมมุ่งประสงค์ไปที่การประกันภัยรถยนต์คันที่นายเพิ่มเกียรติเป็นผู้เช่าซื้อตลอดระยะเวลาที่เช่าซื้อเป็นสำคัญยิ่งกว่าวันเริ่มต้นแห่งสัญญาประกันภัยที่พิมพ์เป็นตัวอักษร การ

(เชิงอรรถ 58) 48-49; The Scottish Law Commission, ‘Report on Review of Contract Law: Formation, Interpretation, Remedies for Breach, and Penalty Clauses’ (เชิงอรรถ 59) 76;

[67] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 321-322/2538 (สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ) 3: 51-54.

[68] กิตติศักดิ์ ปรกติ (เชิงอรรถ 10) 31.

[69] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6886/2542 (เชิงอรรถ 18).

ตีความวันทำสัญญาประกันภัยดังกล่าวย่อมต้องเพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงของคู่สัญญายิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร ตามมาตรา 171 จึงถือได้ว่านายเพิ่มเกียรติผู้เอาประกันภัยได้มีส่วนได้เสียขณะทำสัญญาประกันภัยกับโจทก์แล้ว จำเลยจึงต้องรับผิด[70]

ผู้เขียนเห็นว่า การแสดงเจตนาก็มีความชัดเจนว่าได้แสดงเจตนาทำสัญญากันในวันที่ที่ได้ระบุไว้แล้ว หากไม่พิจารณาประกอบพฤติการณ์แวดล้อม จะไม่รู้เลยว่า วันที่ที่ระบุไว้นั้นไม่ได้ตรงกับเจตนาในใจ การที่ศาลพิพากษาว่าเจตนาที่แท้จริงของทั้งสองฝ่ายมุ่งให้สัญญาประกันภัยมีผลผูกพันในวันที่มีส่วนได้เสีย ไม่ใช่วันที่ระบุชัดเจนในกรมธรรม์ ย่อมเป็นผลมาจากการตีความประกอบพฤติการณ์แวดล้อมทั้งเรื่องเจตนาของคู่สัญญา ทางปฏิบัติหรือปกติประเพณีในการซื้อรถยนต์ประกอบกันแล้ว

นอกจากนี้ ในกรณีนี้ศาลก็หลีกเลี่ยงที่จะกล่าวว่า เป็นกรณีที่การแสดงเจตนาทำสัญญาประกันภัยมีความชัดเจนแล้ว จึงไม่ต้องตีความการแสดงเจตนา เพราะว่าจะขัดกับหลักการแสดงเจตนาชัดเจนแล้วต้องห้ามตีความ ซึ่งศาลได้ยึดถือมาโดยตลอดที่ศาลจะตีความการแสดงเจตนาเมื่อมีเงื่อนไขบางประการเท่านั้น (เช่น ไม่ชัดเจน มีความหมายหลายนัย) ซึ่งเมื่อพิจารณาจากคำพิพากษาแล้วจะพบว่า ความจริงแล้วศาลได้ตีความการแสดงเจตนาเสมอ

การยึดถือตามแนวความเห็นที่จะใช้การตีความการแสดงเจตนาในบางกรณีเท่านั้น จะทำให้คำอธิบายไม่สอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน กล่าวคือ บางกรณีก็จะอธิบายว่าการแสดงเจตนาชัดเจนแล้วจึงต้องห้ามตีความ แต่บางกรณีแม้การแสดงเจตนามีความชัดเจนในตัวมันเอง กลับสามารถตีความการแสดงเจตนาได้ ดังนั้น การปรับใช้มาตรา 171 จึงควรอธิบายว่า ต้องตีความการแสดงเจตนาประกอบพฤติการณ์แวดล้อมเสมอ

5.2 วิธีการตีความการแสดงเจตนา

ในประเด็นการปรับใช้มาตรา ความเห็นที่ใช้มาตรา 171[71] ประกอบกับมาตรา 368[72] จะสอดคล้องกับกฎหมายเยอรมัน แต่จะไม่สอดคล้องกับกฎหมายสกอตเพราะระบบกฎหมายสกอตไม่มีประมวลกฎหมาย

ในขณะที่ความเห็นที่ใช้มาตรา 171 มาตราเดียวในการตีความการแสดงเจตนานั้นจะไม่สอดคล้องกับกฎหมายเยอรมันในแง่การปรับใช้มาตรา แต่จะสอดคล้องในแง่วิธีการที่มีการตีความแบบอัตวิสัยและภาวะวิสัย และยังสอดคล้องกับกฎหมายสกอตในแง่วิธีการด้วย (ซึ่งจะกล่าวต่อไป)

ในประเด็นความหมายของเจตนาที่แท้จริงนั้น ความเห็นที่อธิบายว่าเจตนาที่แท้จริงที่หมายถึงเจตนาในใจนั้นจะสอดคล้องกับกฎหมายเยอรมันและกฎหมายสกอต เพียงแต่กฎหมายสกอตโดยหลักจะไม่ได้บังคับตามเจตนาในใจ ส่วนความเห็นที่ว่าเจตนาแสดงออกคือเจตนาที่แท้จริงกับความเห็นที่ว่าเจตนาที่แท้จริงจะเป็นเจตนาใดก็ได้ตามวิธีการตีความจะไม่สอดคล้องกับกฎหมายเยอรมันและกฎหมายสกอต

---

[70] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10421/2551 (เชิงอรรถ 19).

[71] มาตรา 171 ในการตีความการแสดงเจตนานั้น ให้เพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร

[72] มาตรา 368 สัญญานั้นท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริต โดยพิเคราะห์ถึงปรกติประเพณีด้วย

ในประเด็นวิธีการตีความนั้น การตีความแบบตามแต่ละกรณีที่นักกฎหมายไทยส่วนใหญ่และศาลใช้ กับการตีความแบบกำหนดหน้าที่ซึ่งมีลักษณะค่อนข้างนามธรรมจะไม่เหมือนกับระบบกฎหมายเยอรมันและสกอต ในขณะที่การตีความแบบรู้หรือไม่รู้เจตนาในใจจะค่อนข้างคล้ายกับกฎหมายเยอรมัน เพียงแต่ว่าไม่ได้อธิบายหลักเกณฑ์การใช้อย่างชัดเจนแบบกฎหมายเยอรมัน และวิธีตีความแบบอัตวิสัยกับภาวะวิสัยจะเหมือนกับกฎหมายเยอรมันและเหมือนกับกฎหมายสกอต (เพียงแต่กฎหมายสกอตโดยหลักจะตีความแบบภาวะวิสัย)

เมื่อพิจารณามาตรา 171 แล้ว ความเห็นที่อธิบายว่าเจตนาที่แท้จริงคือเจตนาแสดงออกเท่านั้นจะไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของมาตรานี้ เพราะว่าในกรณีที่ตีความการแสดงเจตนาแล้วพบเจตนาในใจ ก็ต้องบังคับตามเจตนาในใจนั้น ฉะนั้น เจตนาแสดงออกจึงเป็นวัตถุในการตีความ และอาจจะไม่ใช่เจตนาที่แท้จริงเสมอไป

ส่วนความเห็นที่อธิบายว่าเจตนาที่แท้จริงคือเจตนาในใจนั้น ก็ไม่สอดคล้องกับมาตรา 171 ที่ “ให้เพ่งเล็งถึงเจตนาที่แท้จริง” เพราะว่าหากตีความการแสดงเจตนาแล้วต้องบังคับตามเจตนาแสดงออก ย่อมไม่ใช่การบังคับตามเจตนาที่แท้จริง ซึ่งสะท้อนได้ว่าเจตนาที่แท้จริงไม่ได้มีความสำคัญตามที่จะต้องเพ่งเล็งเลย

ฉะนั้น เจตนารมณ์ของบทบัญญัติมาตรานี้จึงควรหมายถึงว่า ให้ตีความการแสดงเจตนาเพื่อค้นหาเจตนาที่แท้จริงนั้นและนำมาบังคับใช้ได้เสมอ ซึ่งเจตนาที่แท้จริงนี้จะถูกกำหนดตามวิธีการตีความการแสดงเจตนานั่นเอง กล่าวคือ เจตนาที่แท้จริงอาจจะเป็นเจตนาแสดงออกตามการตีความแบบภาวะวิสัยหรือเป็นเจตนาในใจตามการตีความแบบอัตวิสัยก็ได้ ดังนั้น การตีความการแสดงเจตนาช่วงก่อนิติกรรมจึงสามารถปรับใช้มาตรา 171 ได้โดยลำพัง ซึ่งไม่ต้องใช้ร่วมกับมาตรา 368 ที่สะท้อนทฤษฎีภาวะวิสัยแบบกฎหมายเยอรมันที่ใช้สองมาตราประกอบกัน

อนึ่ง หากต้องปรับใช้ร่วมกับมาตรา 368 อาจจะมีประเด็นว่าสามารถปรับใช้กับการแสดงเจตนาที่ไม่มีผู้รับการแสดงเจตนา แต่มีคู่กรณี เช่น คำมั่นโฆษณาว่าจะให้รางวัลซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากการแสดงเจตนาทำคำเสนอคำสนองเพื่อก่อสัญญา จึงเห็นว่าควรอธิบายว่า ในมาตรา 171 มีวิธีการตีความทั้งแบบอัตวิสัยและแบบภาวะวิสัยอยู่แล้วสำหรับการตีความการแสดงเจตนาทุกรูปแบบในช่วงการก่อนิติกรรม

เมื่อพิจารณาถึงวิธีการตีความแล้ว ควรใช้การตีความแบบอัตวิสัยกับภาวะวิสัย กล่าวคือ วิธีการตีความการแสดงเจตนาวิธีนี้สามารถปรับใช้ได้กับการแสดงเจตนาทุกประเภท ทั้งแบบไม่มีผู้รับการแสดงเจตนาและไม่มีคู่กรณี แบบมีผู้รับการแสดงเจตนา และแบบที่ไม่มีผู้รับแต่มีคู่กรณี ตัวอย่างเช่น

ผู้ทำพินัยกรรมประสงค์จะยกทรัพย์สินให้แก่บุตรชาย แต่แสดงเจตนาทำพินัยกรรมยกให้แก่บุตรสาว ซึ่งการทำพินัยกรรมเป็นการแสดงเจตนาที่ไม่มีผู้รับการแสดงเจตนาและไม่มีคู่กรณี จึงไม่จำต้องตีความแบบภาวะวิสัยเนื่องจากไม่มีผู้รับและคู่กรณีที่จะต้องคุ้มครอง ดังนั้น จึงตีความแบบอัตวิสัยโดยเจตนาในใจจะเป็นเจตนาที่แท้จริงของผู้แสดงเจตนาหมายถึงยกทรัพย์สินแก่บุตรชายนั่นเอง

ผู้ขายเสนอขายข้าวหมูแดงที่ราคา 35-40 บาท (โดยเจตนาในใจคือเสนอขายที่ราคา 35 กับ 40 บาท) ผู้ซื้อจะสนองรับได้ที่ราคา 35 กับ 40 บาท หรือว่าสนองรับที่ราคา 35 36 37 38 39 หรือ 40 บาทก็ได้[73] ซึ่งการแสดงเจตนาทำ

[73] อ้างอิงข้อเท็จจริงในสาระสำคัญจาก กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง, ‘รวมข้อสอบวิชากฎหมายลักษณะนิติกรรมและสัญญา น.101 ผศ.ดร.กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง’ 10-11; ตัวอย่างนี้ยังมีประเด็นทางกฎหมายว่า การเสนอราคาเช่นนี้จะเข้า

คำเสนอเป็นการแสดงเจตนาที่มีผู้รับการแสดงเจตนา เมื่อไม่มีพฤติการณ์ว่าผู้ซื้อรู้ถึงเจตนาในใจของผู้ขายจึงต้องตีความแบบภาวะวิสัยเพื่อคุ้มครองผู้รับการแสดงเจตนา โดยวิญญูชนย่อมเข้าใจว่าความหมายราคาของอาหารคือ 35 กับ 40 บาทเท่านั้น ไม่ได้เสนอขายที่ราคา 36-39 บาทด้วย ดังนั้น เจตนาแสดงออกจึงเป็นเจตนาที่แท้จริงของผู้ขาย คือ เสนอขายข้าวหมูแดงราคา 35 กับ 40 บาท

เจ้าของโรงแรมได้แสดงเจตนาด้วยวาจาต่อลูกค้าทุกคนที่เข้าพักว่า “โรงแรมได้ปฏิบัติตามมาตรการทางสาธารณสุขอย่างเคร่งครัด เพื่อรับประกันความมั่นใจแก่ลูกค้า เราสัญญาว่าจะให้เงิน 5,000 บาทแก่ลูกค้าที่ติดเชื้อโควิด-19 จากการเข้าพักกับทางเรา” เมื่อพูดเสร็จก็เดินจากไปในทันที โดยเจตนาในใจของเจ้าของโรงแรมต้องการทำคำเสนอขอทำสัญญา ต่อมาลูกค้าคนหนึ่งติดเชื้อโควิด-19 จึงมาเรียกร้องเงินดังกล่าว[74]

การแสดงเจตนาดังกล่าว (คำว่า “สัญญา”) อาจจะเป็นการแสดงเจตนาที่มีผู้รับการแสดงเจตนา (หากเป็นคำเสนอ) หรือเป็นการแสดงเจตนาที่มีคู่กรณี (หากเป็นคำมั่น) แต่ไม่ว่าจะเป็นลักษณะใด เมื่อไม่ปรากฏว่าผู้รับหรือคู่กรณีรู้ถึงเจตนาในใจว่าเจ้าของโรงแรมต้องการทำสัญญา ก็จะตีความแบบภาวะวิสัยเพื่อคุ้มครองผู้รับหรือคู่กรณี ซึ่ง เมื่อพิจารณาประกอบกับการกระทำที่แสดงเจตนาต่อสาธารณะเสร็จแล้วเดินจากไปในทันที วิญญูชนย่อมเข้าใจกันว่าคำว่า “สัญญา” มิได้มีความหมายว่าประสงค์มุ่งทำสัญญาตามที่เจ้าของโรงแรมเข้าใจ แต่เข้าใจว่า “สัญญา” จึงมีลักษณะเป็นการแสดงเจตนาทำคำมั่นโฆษณาว่าจะให้รางวัลอันเป็นการแสดงเจตนาที่ไม่มีผู้รับการแสดงเจตนาแต่มีคู่กรณี เจตนาแสดงออกจึงเป็นเจตนาที่แท้จริงของเจ้าของโรงแรม

ผู้ขายที่ดินแสดงเจตนาขายที่ดินแปลง A ให้กับผู้ซื้อ ซึ่งทั้งสองฝ่ายได้ไปดูที่ดินแปลง A นั้นด้วยกันแล้ว แต่ว่าได้โอนกรรมสิทธิ์โฉนดที่ดินอีกแปลง B ที่อยู่ใกล้กันให้แทนโดยเข้าใจผิด (โอนโฉนดผิดแปลง)[75] กรณีนี้คือการแสดงเจตนาทำคำเสนอขายอันเป็นการแสดงเจตนาที่มีผู้รับการแสดงเจตนา ซึ่งอาจจะตีความแบบภาวะวิสัยเพื่อคุ้มครองผู้รับการแสดงเจตนา

อย่างไรก็ดี เมื่อปรากฏพฤติการณ์ว่าผู้ซื้อที่เป็นผู้รับการแสดงเจตนาได้ไปดูที่ดินแปลง A ที่ต้องการซื้อขายด้วยตนเองแล้ว ย่อมแสดงว่าผู้ซื้อได้รู้ถึงเจตนาในใจของผู้ขายแล้วว่าต้องการขายแปลงที่ไปดูนั่นเอง ดังนั้น กรณีนี้จึงต้อง

ลักษณะคำเสนอหรือเป็นคำเชื้อเชิญเท่านั้น แต่ผู้เขียนไม่ได้ศึกษาในแง่นี้ โดยในตัวอย่างนี้ ผู้เขียนเห็นว่าเป็นคำเสนอแล้วเพราะว่ามีความชัดเจนแน่นอนเพียงพอแล้ว แต่หากเป็นกรณีของราคาอสังหาริมทรัพย์หรือราคารถยนต์ที่บอกช่วงราคาค่อนข้างกว้าง เช่น 900,000-1,000,000 บาท จะยังไม่มีความชัดเจนเพียงพอ เพราะว่าช่วงราคาของทรัพย์สินประเภทนี้มีความยืดหยุ่นสูง แตกต่างกับกรณีราคาอาหารดังกล่าว.

[74] อ้างอิงข้อเท็จจริงในสาระสำคัญจาก กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง, ‘ข้อสอบความรู้ชั้นปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ภาคปกติ) น.101 กฎหมายลักษณะนิติกรรมและสัญญา ปลายภาค 2/2563 กลุ่ม ผศ.ดร. กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง อ.กิตติภพ วังคำ’.

[75] อ้างอิงข้อเท็จจริงในสาระสำคัญจาก คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1707/2523 (เนติบัณฑิตยสภา) 7: 1142-1145; คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2038/2519 <http://deka.supremecourt.or.th/> สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2564.

ตีความแบบอัตวิสัยเพราะไม่จำต้องคุ้มครองผู้รับการแสดงเจตนา เจตนาในใจของผู้ขายจึงเป็นเจตนาที่แท้จริง สัญญาซื้อขายฉบับนี้จึงเป็นการซื้อขายที่ดินแปลง A

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า วิธีการตีความแบบอัตวิสัยกับภาวะวิสัยสามารถเป็นวิธีการทั่วไปในการตีความการแสดงเจตนาช่วงการก่อนิติกรรม โดยพิจารณาจากรูปแบบของการแสดงเจตนาประกอบกับว่าควรต้องคุ้มครองผู้แสดงเจตนา หรือผู้รับการแสดงเจตนาหรือคู่กรณีมากกว่ากัน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การตีความการแสดงเจตนาช่วงการก่อนิติกรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะจะเป็นสิ่งที่กำหนดความผูกพันทางกฎหมายของผู้แสดงเจตนาและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น เมื่อมีการแสดงเจตนาปรากฏออกมาแล้วในช่วงการก่อนิติกรรม จึงต้องตีความการแสดงเจตนานั้นประกอบพฤติการณ์แวดล้อมเสมอ เพื่อที่จะได้รู้ว่าเจตนาที่แท้จริงมีความหมายอย่างไร ซึ่งสามารถอาศัยมาตรา 171 มาตราเดียวในการตีความการแสดงเจตนา และเจตนาที่แท้จริงตามมาตรานี้อาจจะเป็นเจตนาในใจหรือเจตนาแสดงออกนั้น ก็จะเป็นไปตามวิธีการตีความการแสดงเจตนานั่นเอง โดยในมาตรา 171 จะมีการตีความการแสดงเจตนาสองวิธี กล่าวคือ การตีความแบบอัตวิสัยที่จะใช้ในกรณีการแสดงเจตนาไม่มีผู้รับและไม่มีคู่กรณีกับในกรณีที่มีผู้รับหรือคู่กรณี แต่ว่าเขาไม่สมควรได้รับความคุ้มครอง ส่วนการตีความแบบภาวะวิสัยที่จะใช้กับการแสดงเจตนาที่มีผู้รับหรือมีคู่กรณี โดยเขาสมควรได้รับความคุ้มครอง

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

ภาษาไทย

—— *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระพุทธศักราช 2466 บรรพ 1 และ 2* (พาณิชศุภผล 2466).

กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง, *นิติกรรม สัญญา และคำมั่น* (โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2565).

เข็มชัย ชุติวงศ์ และบวรศักดิ์ อุวรรณโณ, *คำบรรยายกฎหมายว่าด้วยนิติกรรมสัญญา* (มปพ. 2526).

จิ๊ด เศรษฐบุตร, *หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและสัญญา* (ดาราพร ถิระวัฒน์ ผู้แก้ไขเพิ่มเติม, พิมพ์ครั้งที่ 7, โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2556).

จิตติ ติงศภัทิย์, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรียงมาตรา ว่าด้วยสัญญา บรรพ 2 มาตรา 354-394* (ศนันท์กรณ์ โสตถิพันธุ์ ผู้ปรับปรุง, กองทุนศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทิย์ 2552).

จินดาภิรมย์ฯ, พระยา มานวราชเสวี, พระยา และเทพวิทุรฯ, พระยา *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1* (โสภณพิพรรฒธนากร 2467).

ไชยยศ เหมะรัชตะ, *กฎหมายว่าด้วยนิติกรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 4, สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2548).

ดาราพร ถิระวัฒน์, 'การตีความกฎหมายเอกชน: สัญญาสำเร็จรูป' ใน กองทุนศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทิย์ (บรรณาธิการ) *การใช้การตีความกฎหมาย* (พิมพ์ครั้งที่ 4, วิญญูชน 2563).

เทพวิทุร, พระยา *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรียงมาตราว่าด้วยนิติกรรม ระยะเวลาอายุความ* (กำชัย จงจักรพันธ์ ผู้แก้ไขปรับปรุง, เดือนตุลา 2556).

ธนกฤต วรธนัชชากุล และคณะ, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับอ้างอิง บรรพ 1 หลักทั่วไป มาตรา 1-193/35: ตัวบท เอกสารอ้างอิงและคำพิพากษาศาลฎีกา เรียงมาตรา* (พิมพ์ครั้งที่ 2, วิญญูชน 2560).

ปันโน สุขทรรศนีย์, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา*, (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2514).

ประกอบ หุตะสิงห์, *กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา*, (นิติบรรณการ 2518).

ประดิษฐ์มนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์), หลวง *บันทึกข้อความสำคัญประกอบด้วยอุทาหรณ์และคำแนะนำแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1* (นิติสาส์น 2471).

พวงผกา บุญโสภาคย์ และประสาน บุญโสภาคย์, *กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 12, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2548).

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, *ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ 1 จุลศักราช 166 พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา 3 ดวง เล่ม 2* (มธก. 2482).

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *ประมวลสาระชุดวิชากฎหมายแพ่ง ลักษณะสัญญา และลักษณะละเมิด และหลักกฎหมายเปรียบเทียบชั้นสูง = Contract Law, Tort Law, and Advanced Comparative Law: ประมวล*

สาระชุดวิชา หน่วยที่ 5, 6, 9, 12 สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2552).

มานวราชเสวี, พระยา *หนังสือที่ระลึกครบรอบ 100 ปี พระยามานวราชเสวี* (คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ 2533).

โรแบรต์ แลงกาต์, *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย* (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และวิกัลย์ พงศ์พนิตานนท์ บรรณาธิการ, พิมพ์ครั้งที่ 3, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2553).

วิริยะ เกิดศิริ, *นิติกรรม สัญญา และหนี้* (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2517).

ศักดิ์ สนองชาติ, *คำอธิบายนิติกรรมและสัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 11, นิติบรรณการ 2557).

ศนันท์กรณ์ โสตถิพันธุ์, *คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 24, วิญญูชน 2564).

—— *อธิบายศัพท์นิติกรรม-สัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 6, วิญญูชน 2564).

สารสาสน์ประพันธ์ (ชื้น จารุวัสตร์), หลวง *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (เรียงมาตราจบบรรพ 1)* (ตงฮั้วมิ่งป่อ 2467).

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, *ข้อเสนอแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1* (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา 2534).

สุปัน พูลพัฒน์, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา* (ศูนย์การพิมพ์ 2515).

เสริม วินิจฉัยกุล, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะนิติกรรมและหนี้* (กรมสรรพสามิต 2515).

เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค ๑-๒)* (มุนินทร์ พงศาปาน ผู้แก้ไขปรับปรุง, พิมพ์ครั้งที่ 4, วิญญูชน 2561).

แสวง บุญเฉลิมวิภาส และอติรุจ ตันบุญเจริญ, *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 19, วิญญูชน 2563).

หยุด แสงอุทัย, *กฎหมายแพ่งลักษณะมูลหนี้หนึ่ง* (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2517).

อักขราทร จุฬารัตน, *คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 5, โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2531).

อัครวิทย์ สุมาวงศ์, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมสัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 9, เนติบัณฑิตยสภา 2557).

อนุมัติ ใจสมุทร, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม* (สมาคมสังคมศาสตร์ 2510).

ภาษาต่างประเทศ

Ahmet Cemil Yildirim, *Interpretation of Contracts in Comparative and Uniform Law* (Wolters Kluwer 2019).

Arthur Hartkamp and others (eds), Towards a European Civil Code (4th revised edn, Wolters Kluwer 2011).

Basil Markesinis, Hannes Unberath and Angus Johnston, *The German Law of Contract: A Comparative Treatise* (2nd edn, Hart Publishing 2006).

David M Walker, *The Law of Contracts and related obligations in Scotland* (2nd edn, Butterworths 1985).

Felix Thiede, 'German Private Law's Approach to Intentionality' in Gottfried Seebaß, Michael Schmitz and Peter M Gollwitzer (eds) *Acting Intentionally and Its Limits: Individuals, Groups, Institutions* (De Gruyter 2013).

Gerhard Dannemann and Reiner Schulze, *German Civil Code Volume I: Bürgerliches Gesetzbuch (BGB): Article-by-Article Commentary* (C H Beck 2020).

Gerhard Dannemann and Stefan Vogenauer (eds), *The Common European Sales Law in Context: Interactions with English and German Law* (Oxford University Press 2013).

Grzegorz Zmij and Bettina Heiderhoff (eds), *Interpretation in Polish, German and European Private Law* (Verlag Dr Otto Schmidt 2011).

Hector L MacQueen and Joe Thomson, *MacQueen and Thomson on Contract Law in Scotland* (5th edn, Bloomsbury 2021).

Hugh Beale and others (eds), *Cases, Materials and Text on Contract Law* (3rd edn, Hart Publishing 2019).

Jochim Zekoll and Gerhad Wagner, *Introduction to German Law* (3rd edn, Wolters Kluwer 2019).

Konrad Zweigert and Hein Kötz, *An Introduction to Comparative Law* (Tony Weir tr, 3rd edn, Clarendon Press 1998).

Nigel Foster and Satish Sule, *German Legal System and Laws* (4th edn, Oxford University Press 2010).

Reinhard Zimmermann, *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition* (Oxford University Press 1996).

Stephen Wollman and Gillian Black, *Woolman and Black on contract* (6th edn, W Green 2018).

William W McBryde, *The Law of Contract in Scotland* (3rd edn, W Green 2007).

Yvonne McLaren and Josephine Bisacre (eds), *Commercial Law in a Global Context* (Goodfellow Publishers 2016).

บทความ

ภาษาไทย

กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง, 'ระบบกฎหมายสก็อต' (2552) 3 วารสารนิติศาสตร์ 198.

เฉลิมวุฒิ ศรีพรหม, 'หลักการตีความสัญญา' (2559) 2 บทบัณฑิตย์ 54.

สารสาสน์ประพันธ์, พระ 'การตีความ' (2483) 3 นิติสาส์นแผนกสามัญ 235.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ภาษาไทย

กิตติศักดิ์ ปรกติ, 'เอกสารประกอบการศึกษาวิชากฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญา (น. ๑๐๑)' <http://www.law.tu.ac.th/teacher/kittisak-prokati/> สืบค้นเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2563.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2038/2519 <http://deka.supremecourt.or.th/> สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2564.

วิวัฒน์ กอสัมพันธ์ และกรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง (ผู้สรุปและผู้เรียบเรียง), 'สรุปสาระสำคัญจากสัมมนาวิชาการหัวข้อการตีความการแสดงเจตนาและการตีความสัญญา' (lawtu.ac.th, 7 เมษายน 2565) <https://www.law.tu.ac.th/seminar-summary-interpretation/> สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2565.

สุรศักดิ์ มณีศร, 'การตีความการแสดงเจตนาและการตีความสัญญา' (เสวนา, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 7 เมษายน 2565).

ภาษาต่างประเทศ

BAG, 20.07.2004 - 9 AZR 626/03 จาก <https://lexetius.com/2004,1998> สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2565.

BGH, judgment of 19.12.2001 - XII ZR 281/99 จาก <https://openjur.de/u/64075.html> สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2565.

BGH, judgment of 22.11.2007 - III ZR 279/06 จาก<https://openjur.de/u/76602.html> สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2565.

Federal Ministry of Justice (tr), 'The German Civil Code (Bürgerlichen Gesetzbuches- BGB)' <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html> สืบค้นเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2563.

อื่น ๆ

ภาษาไทย

—— คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 527/2506 (เนติบัณฑิตยสภา) 3: 1039-1045.

—— คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1707/2523 (เนติบัณฑิตยสภา) 7: 1142-1145.

—— คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 321-322/2538 (สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ) 3: 51-54.

—— คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6886/2542 (สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ) 10: 191-198.

—— คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6563/2545 (เนติบัณฑิตยสภา) 12: 2478-2483.

—— คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 679/2547 (สำนักงานศาลยุติธรรม) 7: 27-31.

—— คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10421/2551 (เนติบัณฑิตยสภา) 12: 2398-2403.

กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง, 'รวมข้อสอบวิชากฎหมายลักษณะนิติกรรมและสัญญา น.101 ผศ.ดร.กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง'.

—— ‘ข้อสอบความรู้ชั้นปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ภาคปกติ) น.101 กฎหมายลักษณะนิติกรรมและสัญญา ปลายภาค 2/2563 กลุ่ม ผศ.ดร.กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง อ.กิตติภพ วังคำ’.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ม.สคก. ม้วนที่ 3/5 สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ‘รายงานประชุมกรรมการร่างกฎหมาย วันที่ 25 พฤษภาคม 2468’.

ภาษาต่างประเทศ

Korrasut Khopuangklang, ‘A Critical Analysis of Promise in Scots Law and Thai Law’ (PhD Thesis, The University of Edinburgh 2016).

The Scottish Law Commission, ‘Constitution and Proof of Voluntary Obligations: Unilateral Promise’ (Memorandum no.35 1977).

—— ‘Review of Contract Law: Discussion Paper on Interpretation of Contract’ Scot Law Com No.147, (The Stationery Office 2011).

—— ‘Report on Review of Contract Law: Formation, Interpretation, Remedies for Breach, and Penalty Clauses’ Scot Law Com No.252, (The Stationery Office 2018).